

los en un document audiovisual que restés al poble.

Es van entrevistar més de 15 persones⁽⁴⁾ que en algun moment van tenir alguna vinculació amb aquest teatre, vam rebre el suport de l'Ajuntament i l'ajuda del Centre de Documentació i Recerca Històrica de Montesquiu que, d'un temps ençà, treballa voluntàriament per recuperar la memòria d'aquest municipi, i hi va haver altra gent que ens va cedir fotografies i cartells de l'època i encara més records. No sabíem, i encara no sabem, si és una etnografia del teatre a Montesquiu o una etnografia de la memòria d'aquest teatre. Però la realització i la presentació del documental de segur que va servir per recuperar una petita part de la vida d'una gent i d'un poble que encara avui els fa emocionar. ■

«Cada cartel es un ciclo de entusiasmo, de memoria, de representación que puede que dure una semana, un mes de preparación... La carpeta es cuatro décadas de la vida de un pueblo organizadas por una persona».

ENTREVISTA A BILL CHRISTIAN,
13/09/2009

NOTES

- (1) Ambdós autors són membres del Grup de Recerca Etnogràfica i Treball Audiovisual (GRETA), juntament amb Lorena Giocasta, escenògrafa, i Francesca Luciani, dissenyadora de vestuari, que també han col·laborat en aquest projecte.
- (2) Els autors volen aprofitar aquestes línies per reconèixer als seus companys i companyes de la UAB el treball realitzat durant la que es va convertir en la primera fase d'aquesta investigació. I, així mateix, reiterar l'agraïment als membres del Cercle de Documentació i Recerca Històrica de Montesquiu i a totes les persones entrevistades, per la col·laboració i treball i, al final, sobretot per l'amistat; al Xevi Soler i a l'Ajuntament de Montesquiu per haver-nos-ho posat tan fàcil, i a tots els veïns i veïnes de Montesquiu que ens han acollit tan bé. Aquest any per Festa Major hi tornarem.
- (3) Tots els fragments en cursiva són extrets del documental.
- (4) Totes les entrevistes van ser realitzades al llarg de l'any 2009.

L'Associació Obrera de Concerts

Música i lletra per a mans feineres

ipec

Antònia Monserrat Sanmartin

Ens plau presentar el resultat d'una recerca que pretenia posar una mica de llum a la gesta d'una entitat cultural única en la història catalana, exemple d'humanitat i bona gestió i mereixedora, per tant, de reconeixement. Fruit d'una iniciativa personal i duta a terme gràcies al suport del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, l'elaboració no ha fet altra cosa que confirmar, dia a dia, les expectatives que la història apuntava.

L'Associació Obrera de Concerts va ser fundada per Pau Casals el 1925 per acostar la música simfònica a la població més humil de Barcelona i, a la vegada, oferir-los un espai per al gaudi constructiu que contrarestés les dures condicions de vida que la ciutat els imposava. Integrada exclusivament per obrers, l'Obrera de Concerts va operar fins a l'any 1938 i, com tantes altres iniciatives cíviques excel·lents, va trobar el seu final a conseqüència de la victòria del cop d'estat militar de 1936.

Pau Casals era, aleshores, un dels músics més cotitzats internacionalment.

Les seves gires de concerts li havien fet veure la precarietat de la vida musical del seu país en contrast amb la riquesa de l'europea. Per mirar de compensar aquesta situació, havia fundat la seva orquestra sense cap suport per part de les institucions i, ara, proposava la creació de l'associació musical obrera, amb la qual es comprometia a oferir sis concerts simfònics l'any, en dues tandes que coincidirien amb les temporades dels concerts oferts als membres del Patronat de l'Orquestra Pau Casals.

Barcelona no era, aleshores, una ciutat amable amb els seus obrers. Immersa en un intens procés d'industrialització i en plena febre constructora, a les portes de la inauguració d'una exposició universal, s'havia convertit en punt de destí de molts immigrants procedents del camp. En poc temps la ciutat havia duplicat la població, però la falta de previsió havia donat lloc a la densificació extrema d'alguns barris, a l'aparició d'enormes concentracions de barraques, a l'increment de la precarietat laboral i, en definitiva, a grans bosses de misèria i patiment. De tot això n'és prova el fet que a Barcelona, tot i ser una ciutat de joves —més del 40 % dels barcelonins eren menors de 24 anys—, l'esperança de vida amb

■ Segell oficial de l'Associació Obrera de Concerts, obra del soci Francesc Galí i Fabra.
FONS PAU CASALS.

prou feines superava els 35 anys i només un 9% de la població havia estat escolaritzada. En aquest context, doncs, els obrers barcelonins tenien poques possibilitats d'escoltar música simfònica.⁽¹⁾

L'Associació Obrera de Concerts

«Heus ací una altra bella iniciativa del mestre Pau Casals. Cridat per ell el darrer estiu, s'és acoblat al seu entorn un núcli d'obers entusiastes per a donar forma pràctica a un projecte que el mestre acaronava de temps ha: la creació d'una entitat llegítimament obrera amb l'objecte de divulgar la bona música entre les classes treballadores».⁽²⁾

Així s'anunciava l'Associació Obrera de Concerts (AOC) el 8 de novembre de 1925, que es presentava amb un concert públic de l'Orquestra Pau Casals, al Teatre Olympia, que va resultar tot un èxit. El principal objectiu de l'entitat era «l'estudi, difusió i propagació de l'art musical entre llurs associats»,⁽³⁾ i la manera d'abastar-lo era amb l'organització d'audicions exclusives per a ells.

L'Associació Obrera de Concerts va programar un total de 126 audicions, la major part de les quals van ser simfòniques, i el Palau de la Música Catalana va ser l'escenari d'aquests concerts, ja que era l'única sala de la ciutat que reunia les condicions òptimes per gaudir d'aquesta música. Els socis pagaven una quota anual de 6 pessetes⁽⁴⁾ que els donava dret a una localitat, sense cap distinció de classe. L'aforament de la sala limitava el nombre d'associats que l'entitat podia abastar a un màxim de 3.000, cosa que va obligar a definir molt bé els requisits

per ser soci i que, aviat, va donar lloc a la formació de llistes d'espera. Ben bé la meitat de les audicions ofertes van anar a càrrec de l'Orquestra Pau Casals, dirigida tant pel seu fundador com per altres directors i compositors prestigiosos, com ara Enric Morera, Arnold Schoenberg, Joan Lamote de Grignon, Louis Hasselmans, Manuel de Falla, Emil Cooper, Jaume Pahissa, Fritz Busch, Eduard Toldrà, Alfred Cortot, etc. A més, solistes de renom van actuar, també, per l'audiència de l'Obrera de Concerts, bé acompanyats de l'orquestra o bé integrant formacions cambrístiques, com seria els casos, entre molts d'altres, del mateix Pau Casals amb el violoncel; dels pianistes

Blanca Selva, Pere Vallribera, Margarida Chala, Blai Net, Miècio Horszowski i Alexandre Vilalta; dels cantants Emili Vendrell, Concepció Badia, Mercè Plantada i Concepció Callao, o dels violinistes Joan Massià i Jelly d'Aranyi. Finalment, destacarem les nombroses estrenes i primeres audicions d'obres, tant d'autors clàssics com contemporanis, que van tenir lloc durant aquestes audicions.

Una vegada consolidada, l'Associació Obrera de Concerts va anar ampliant el seu camp d'acció encarant els nous reptes que sorgien progressivament. Així, doncs, va crear la revista *Fruïcions*, portaveu de l'associació i una excel·lent publicació especialitzada; i seguidament va néixer l'Associació Obrera de Teatre, sota el patrocini d'Adrià Gual; es va inaugurar la Biblioteca de l'Obrera, en col·laboració amb l'Ateneu Polytechnicum; es va fundar una excel·lent escola de música, Els Estudis Musicals

Blanca Selva, dirigida i apadrinada per la genial pianista i pedagoga francesa, i més endavant un cor mixt, Els cantors de l'Obrera, sota la direcció del mestre Manuel Borgunyó.

Va ser, però, el 1934, quan l'Obrera de Concerts va aconseguir fer realitat un dels seus somnis més preuats, el de crear la seva orquestra simfònica, l'Institut Orquestral de l'AOC, sota la batuta del jove mestre Joan Pich Santasusana i format per una vuitantena de músics, que va fer concerts memorables i va saber portar la música simfònica als barris més

humils de la ciutat. A més, l'èxit va ser tal que va propiciar la fundació de diversos grups de cambra entre els socis de l'entitat, digna hereva dels quals és l'orquestra de corda Amics dels Clàssics, encara ara en actiu.

■ D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Programa de la primera audició organitzada per l'Associació Obrera de Concerts, el 8 de novembre de 1925, portada de la revista *Fruïcions* i dos carnets de soci de l'Associació Obrera de Concerts. FONS PAU CASALS

■ Pau Casals va fundar la seva orquestra el 1919 amb l'ànim de dotar Barcelona d'una orquestra estable i de qualitat. L'Orquestra Pau Casals és la precursora de l'actual OBC, l'Orquestra Simfònica de Barcelona i Nacional de Catalunya.

PÉREZ DE ROZAS. ARXIU FOTOGRÀFIC DE BARCELONA.

Música i lletra per a mans feineres

La nostra investigació aspira a ser el pas previ a futures recerques sobre l'Associació Obrera de Concerts. Per això, s'ha posat especial cura a recopilar i contrastar la informació trobada en diversos arxius —principalment, la procedent del Fons Pau Casals—, i a exposar-la després d'una manera endreçada. A més, s'hi ha afegit una base de dades informàtica que en facilitarà la consulta. Es tracta, doncs, d'un treball més aviat descriptiu que, a la vegada, planteja algunes hipòtesis, per exemple, a l'hora de definir el perfil del soci de l'Obrera o d'esbrinar per què, en una època de grans privacions i d'enorme inestabilitat social i política, aquest col·lectiu es va abocar amb entusiasme a la promoció de la música clàssica.

Les dades obtingudes ens han portat a esbossar alguns trets comuns als socis de l'Obrera de Concerts, els quals ens atrevim a definir com a persones relativament joves, amb una certa qua-

lificació professional i fermes conviccions ètiques.⁽⁵⁾ Exhibien un curiós conservadorisme en les qüestions formals i tendien a rebutjar tota frivolitat, però, alhora, eren partidaris absoluts dels principis democràtics i de la llibertat de pensament. D'altra banda, es mostren sempre convençuts del poder transformador de la cultura i orgullosos de poder-hi contribuir des de la seva posició d'obers. Tot i que és clar que cadascú mantindria creences religioses i idees polítiques pròpies, impressionen el laïcisme i l'apartidisme que van imperar en la vida pública de l'entitat.

L'Associació Obrera de Concerts va fer servir el català com a llengua habitual. És de bon suposar, doncs, que la major part dels socis havien de ser catalans, la qual cosa abonaria una altra de les hipòtesis que es planteja la nostra recerca, que la filiació a l'Obrera de Concerts constituïria un fet diferencial davant l'onada immigratòria que Barcelona patia.

Hem tingut la gran sort de poder conèixer i entrevistar dos protagonistes de la nostra història, els quals, cadascú a la seva manera, han confirmat les nostres deduccions. Els senyors Joan Palet Ibars i Conrad Cardús Riera, socis de l'Obrera de Concerts i membres de l'Institut Orquestral, han tingut una vida professional i cultural extremament productiva, han publicat llibres d'assaig sobre temes diversos i no han deixat mai de fer música i de difondre el plaer que produeix la superació personal.

L'Associació Obrera de Concerts va esdevenir un exemple d'organització popular, model a seguir per l'associacionisme d'arreu, que va donar peu a esdeveniments gloriosos, infinitat de manifestacions públiques d'admiració i també, com a prova de vitalitat, a algun debat encès. Aquesta esplèndida singladura és el resultat d'una suma d'elements, encapçalats per l'entusiasme i l'amor a la cultura de les persones que van formar l'entitat, d'una banda, els associats, obrers tots ells de vida esforçada i plena de privacions i, a la vegada, capaços de portar a terme una gestió rigorosa i honesta, i, de l'altra, les persones benestants que van donar suport a la institució tan sols perquè creien en els beneficis d'una cultura democràtica. ■

NOTES

- (1) Cal tenir en compte, també, que les primeres emissions de ràdio a Barcelona no arribarien fins a l'any 1924.
- (2) Fragment del text aparegut al full publicitari de la primera audició organitzada per l'Associació Obrera de Concerts, la tardor de 1925.
- (3) Primer capítol dels Estatuts de l'Associació.
- (4) Pensem que, a Barcelona, una entrada general per a qualsevol concert simfònic no costava menys de 10 pessetes.
- (5) Molts d'ells havien estat alumnes de la Universitat Industrial i s'havien solidaritzat amb els professors durant les protestes dels anys vint, contra les mesures anticaltaneres preses pel govern de la dictadura del general Primo de Rivera.